

KAYIT DIŞI REKABET ALGISI VE BAĞIMSIZ DENETİM: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

PERCEPTION OF INFORMAL COMPETITION AND AUDITING: EVIDENCE FROM TÜRKİYE

Serhat ŞAMİL¹

ÖZ

Kayıt dışı ekonomi, yalnızca kamu maliyesi açısından değil, aynı zamanda işletmelerin faaliyet gösterdiği rekabet ortamını şekillendiren önemli bir sorun alanı olarak değerlendirilmektedir. İşletmelerin vergi ve düzenleyici yükümlülüklerine tabi olmaksızın faaliyet göstermesi, kayıtlı firmalar açısından haksız rekabet baskısı yaratabilmektedir. Bağımsız denetimin işletmelerin kayıt dışı rekabet algısı ile ilişkisini incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın bulguları, bağımsız denetimden geçen işletmelerin kayıt dışı rekabeti daha düşük düzeyde bir faaliyet engeli olarak algılama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ayrıca firma büyüklüğünün kayıt dışı rekabet algısıyla negatif, ulusal ve uluslararası pazarlarda faaliyet göstermenin ise pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, bağımsız denetimin işletmelerin rekabet ortamını değerlendirme biçimleriyle ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

ABSTRACT

The informal economy constitutes an important phenomenon, not only from the perspective of public finance but also in terms of its role in shaping the competitive environment in which firms operate. Firms operating informally without complying with tax and regulatory obligations may create unfair competitive pressure on formally operating firms. This study, which aims to examine the relationship between independent auditing and firms' perceptions of informal competition, indicates that firms subject to independent auditing tend to perceive informal competition as a less severe business

1- Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü, sesamil@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4075-9268.

Submitted/Gönderim: 22.01.2026 **Revised/Revizyon:** 13.03.2026 **Accepted/Kabul:** 16.03.2026

To Cite/Atf: Şamil, S. (2026). Kayıt Dışı Rekabet Algısı ve Bağımsız Denetim: Türkiye Örneği. Sayıştay Dergisi, 37(140), 199-220. <https://doi.org/10.52836/sayistay.1869248>

obstacle. In addition, it was found that firm size has a negative correlation with the perception of informal competition, while operating in national and international markets has a positive correlation. Overall, the results suggest that independent auditing may be related to how firms evaluate the competitive environment in which they operate.

Anahtar Kelimeler: Kayıt dışı ekonomi, Kayıt dışı rekabet algısı, Bağımsız denetim.

Keywords: Informal economy, Perception of informal competition, Auditing.

GİRİŞ

Kayıt dışı ekonomi, uzun süredir kamu maliyesi ve vergi gelirleri bağlamında tartışılan bir olgu olmakla birlikte, işletmelerin faaliyet gösterdiği rekabet ortamı açısından da belirleyici sonuçlar doğurmaktadır. Sanayileşme ve modernleşme süreçleriyle birlikte zamanla ortadan kalkacağı yönündeki beklentilere karşın, ampirik çalışmalar ve uluslararası kuruluş raporları kayıt dışı faaliyetlerin hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) bulguları, kayıt dışı ekonominin farklı gelişmişlik düzeylerindeki ülkelerde yaygın bir nitelik taşıdığını ve zaman içinde geçici bir sapma olmaktan ziyade yapısal bir özellik kazandığını ortaya koymaktadır (ILO, 2018 ve 2024). Benzer biçimde OECD raporları da kayıt dışı faaliyetlerin yalnızca düşük gelirli ekonomilerle sınırlı olmadığını, gelişmiş ülkelerde dahi kayda değer bir büyüklüğe ulaştığını göstermektedir (OECD, 2023).

Kayıt dışı işletmelerin vergi, sosyal güvenlik ve düzenleyici yükümlülüklerine tabi olmaksızın faaliyet göstermesi, kayıtlı firmaların rekabet koşullarını doğrudan etkilemektedir. Dünya Bankası raporları, kayıt dışı faaliyetlerin ekonomik büyüme ve teknolojik dönüşüme rağmen özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygınlığını koruduğunu göstermektedir (World Bank, 2019). Bu durum, kayıt dışılığın firmalar arası rekabeti yalnızca nesnel maliyet farklılıkları üzerinden değil, aynı zamanda işletmelerin bu rekabeti nasıl algıladıkları üzerinden de şekillendirdiğine işaret etmektedir.

Literatürde kayıt dışı ekonominin firma performansı, verimlilik, istihdam ve finansmana erişim üzerindeki etkileri geniş ölçüde ele alınmıştır. Buna karşılık, kayıt dışı rekabetin işletmeler tarafından nasıl algılandığı ve bu algının hangi kurumsal mekanizmalarla ilişkili olduğu konusu görece sınırlı biçimde incelenmiştir. Oysa işletmelerin karşılaştıkları rekabet baskılarını

nasıl değerlendirdikleri, stratejik karar alma süreçleri ve piyasa içindeki konumlanmaları açısından önem taşımaktadır. Dünya Bankası İşletme Anketleri (World Bank Enterprise Surveys) çerçevesinde geliştirilen algıya dayalı göstergeler, kayıt dışı firmalarla rekabetin işletmeler tarafından anlamlı bir faaliyet engeli olarak algılanabildiğini ve bu algının firma davranışlarını analiz etmede kullanılabilir bir gösterge sunduğunu ortaya koymaktadır (World Bank, 2026).

Bu bağlamda kayıt dışı ekonominin büyüklüğü literatürde çıktı temelli, istihdam temelli ve algıya dayalı göstergeler aracılığıyla ölçülmektedir. Firma anketlerine dayalı algı göstergeleri ise kayıt dışı ekonominin işletmeler üzerindeki etkilerini ve rekabet ortamına ilişkin deneyimlerini ortaya koymada tamamlayıcı bir perspektif sunmaktadır (Elgin vd., 2021).

Bağımsız denetim, işletmelerin finansal raporlama süreçlerinde şeffaflığı ve güvenilirliği artırmayı amaçlayan temel kurumsal mekanizmalardan biridir. Denetim süreci, iç kontrol sistemlerinin değerlendirilmesini, muhasebe uygulamalarının gözden geçirilmesini ve yönetsel disiplinin güçlenmesini sağlayarak işletmelerin kurumsal yapısına katkıda bulunmaktadır. Bu yönüyle bağımsız denetim, işletmelerin piyasa koşullarına uyum sağlama ve paydaşlarla güven ilişkisi kurma kapasitesini destekleyen bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte bağımsız denetimin kayıt dışı rekabet algısı üzerindeki etkisi teorik olarak tek yönlü değildir. Denetim süreci, işletmeleri daha yüksek raporlama ve düzenleyici uyum standartlarına bağlayarak belirli maliyetler doğurmakta ve bu durum, kayıt dışı rakiplerle karşılaştırıldığında görece bir dezavantaj algısına yol açabilmektedir. Ancak denetimin yalnızca bir maliyet unsuru olarak değerlendirilmesi eksik kalmaktadır. Denetim süreci aynı zamanda işletmelerin içsel işleyişini, yönetsel disiplinini ve kurumsal kapasitesini güçlendirerek rekabet baskılarının daha yönetilebilir algılanmasına katkı sağlayabilmektedir. Bu nedenle bağımsız denetimin kayıt dışı rekabet algısı üzerindeki etkisinin ampirik olarak test edilmesi önem taşımaktadır.

Kayıt dışı rekabetin kayıtlı firmalar üzerindeki etkilerine ilişkin literatür, ağırlıklı olarak inovasyon, büyüme ve verimlilik gibi performans çıktıları üzerine odaklanmıştır. Bu eğilim, Vlachos (2024) tarafından yapılan kapsamlı sistematik derlemede de açık biçimde ortaya konmaktadır. Bununla birlikte, işletmelerin

kayıt dışı rekabeti hangi kurumsal koşullar altında daha güçlü bir engel olarak algıladıkları, özellikle bağımsız denetim gibi işletmeleri daha yüksek raporlama ve uyum standartlarına bağlayan mekanizmalar bağlamında, literatürde açık bir araştırma boşluğu olarak değerlendirilebilecektir.

Türkiye’de faaliyet gösteren işletmeler örnekleminde bağımsız denetim ile kayıt dışı rekabet algısı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu çalışma, kayıt dışı rekabeti firma performansı gibi nesnel çıktılar yerine, işletmelerin algıları üzerinden ele almakta ve bağımsız denetimi bu algıyla ilişkili kurumsal bir unsur olarak incelemektedir. Bu yönüyle çalışma, kayıt dışı ekonomi literatüründe daha sınırlı ele alınan algısal boyuta odaklanarak mevcut tartışmalara tamamlayıcı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmada öncelikle kayıt dışı ekonomi, bağımsız denetim ve rekabet algısı arasındaki ilişkiye yönelik literatür ve teorik çerçeve ele alınmaktadır. Sonrasında veri seti, değişkenler ve kullanılan ekonometrik yöntem açıklanmaktadır. Son bölümde ampirik analiz sonuçları sunulmakta ve bulgular değerlendirilmekte; çalışmanın temel sonuçları ve politika çıkarımlarına ise sonuç bölümünde yer verilmektedir.

1. TÜRKİYE’DE KAYIT DIŞI EKONOMİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye’de kayıt dışı ekonominin büyüklüğüne ilişkin ampirik çalışmalar, kayıt dışı faaliyetlerin GSYİH içindeki payının dönemler itibarıyla dalgalı bir seyir izlediğini ve uzun yıllar boyunca önemli bir düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır. Farklı yöntemlerle yapılan tahminler, kayıt dışı ekonominin büyüklüğünün ekonomik konjonktür ve özellikle kriz dönemleriyle birlikte değiştiğini; buna rağmen kayıt dışılığın kalıcı bir olgu olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir (Elgin vd., 2021; Schneider ve Buehn, 2012; Yurdakul ve Sarı, 2023).

2000’li yıllara ilişkin bulgular, kayıt dışı ekonominin seyrinin ekonomik krizlerle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Nitekim 2008 küresel finans krizinin etkisiyle 2009 yılında kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin arttığı, izleyen yıllarda ise ekonomik toparlanma süreciyle birlikte kayıt dışılığın azalma eğilimi gösterdiği ifade edilmektedir. Benzer şekilde, Covid-19 pandemi döneminde kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin bir önceki yıla kıyasla artış gösterdiği belirtilmektedir (Elgin vd., 2021; Yurdakul ve Sarı, 2023).

Türkiye’de kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin yaygınlığı; vergi tabanının dar olması, vergi mevzuatının karmaşık yapısı, vergi istisna ve muafiyetlerinin fazlalığı, vergi aflarının sıklığı ve denetim yetersizliği gibi faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca kurumsal kalite düzeyi, vergi ahlaki ve devlete duyulan güven gibi unsurların da kayıt dışı ekonominin temel belirleyicileri arasında yer aldığı belirtilmektedir (İnan, 2010; Sarılı, 2002; Schneider ve Buehn, 2012).

Sektörel dağılıma ilişkin bulgular ise kayıt dışı faaliyetlerin Türkiye’de sektörler arasında belirgin farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Elgin ve Sezgin (2017) tarafından yapılan sektör bazlı tahminler, kayıt dışı faaliyetlerin özellikle inşaat, ticaret ile konaklama ve gıda hizmetleri gibi emek yoğun sektörlerde daha yaygın olduğunu göstermektedir. Bölgesel boyutuyla ele alındığında ise Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranlarının ülkenin doğu bölgelerinde batı bölgelerine kıyasla belirgin biçimde yüksek seyrettiği ve bu farklılığın bölgesel vergi yükü dengesizlikleriyle de yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Ömür, 2022). Türkiye’de kayıt dışı ekonominin büyüklüğüne ilişkin farklı çalışmalarda elde edilen bazı tahminler aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Türkiye’de kayıt dışı ekonominin büyüklüğüne ilişkin farklı çalışmalarda elde edilen bazı tahminler aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 1: Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin GSYİH İçindeki Tahmini Payı (%)

Yıl	Savaşan (2003)	Schneider (2012)	Elgin vd. (2021)	Yurdakul ve Sarı (2023)
1990	20.5	-	-	-
2000	23.7	32.8	32.1	31.8
2005	-	30.0	32.0	36.4
2010	-	28.3	32.6	38.6
2015	-	-	30.7	37.2
2019	-	-	29.7	29.5
2021	-	-	30.9	30.7

Kaynak: Yazar tarafından tabloda belirtilen çalışmalardan üretilmiştir.

2. BAĞIMSIZ DENETİM, KURUMSAL KAPASİTE VE KAYIT DIŞI REKABET ALGISI

Bağımsız denetim, işletmeler açısından çoğu zaman ek bir düzenleyici yükümlülük ve maliyet unsuru olarak değerlendirilmekle birlikte, aynı zamanda işletmelerin içsel işleyişini ve yönetsel yapısını güçlendiren bir mekanizma olarak da görülmektedir. Denetim süreci; iç kontrol sistemlerinin gözden geçirilmesine, muhasebe uygulamalarının iyileştirilmesine ve yönetsel disiplinin artmasına katkı sağlayarak işletmenin örgütsel yapısını desteklemektedir (Abdel-Khalik, 1993; Chow, 1982). Ampirik bulgular, bağımsız denetimin yalnızca finansal raporlamanın güvenilirliğini artırmakla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda işletmelere çeşitli ekonomik avantajlar sağladığını göstermektedir. Denetimden geçen işletmelerin finansmana erişimlerinin daha kolay olduğu, borçlanma maliyetlerinin görece daha düşük seyrettiği ve paydaşlarla kurulan ilişkilerin daha istikrarlı olduğu ortaya konmuştur (Allee ve Yohn, 2009; Blackwell vd., 1998; Minnis, 2011). Bu kazanımlar, işletmelerin rekabet ortamında karşılaştıkları baskılar karşısında daha sağlam bir konumda olmalarına katkı sunmaktadır.

Bu çerçevede bağımsız denetim, işletmelerin rekabet ortamında karşılaştıkları baskılarla başa çıkma biçimlerini etkileyen bir unsur olarak değerlendirilebilir. Kurumsal yapısı ve yönetsel işleyişi daha güçlü olan işletmeler, rekabetten kaynaklanan baskıları doğrudan bir faaliyet engeli olarak görmek yerine, belirli ölçüde yönetilebilir bir durum olarak değerlendirebilmektedir. Bu nedenle bağımsız denetimin rekabet algısı üzerindeki etkisi, yalnızca firmalara yüklediği maliyetler üzerinden değil, işletmelerin içsel işleyişini ve yönetsel düzenini güçlendiren yönleri üzerinden de şekillenmektedir.

Bununla birlikte finansal raporlama ve bağımsız denetim yükümlülükleri, işletmeler açısından kaçınılmaz olarak belirli uyum maliyetleri de doğurmaktadır. Özellikle kapsamlı düzenlemeler sonrasında denetim, raporlama ve iç kontrol süreçlerine ilişkin maliyetlerin arttığı ve bu durumun firmalar üzerinde ek bir yük oluşturabildiği literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (Ahmed vd., 2010; Bakarich ve Kerr, 2016; MohammadRezaei vd., 2024; Xu, 2025). Bu maliyetlerin tüm firmalar için aynı ölçüde hissedilmediği; büyük ölçekli işletmelerin söz konusu yükleri daha kolay karşılayabildiği, buna karşılık küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından maliyet baskısının daha belirgin olabildiği ifade edilmektedir (Small vd., 2007). Artan düzenleyici yükümlülüklerin, bazı firmaların piyasadaki konumlarını ve tercihlerini etkileyebildiği; bu nedenle kimi işletmelerin söz

konusu maliyetlerden kaçınmaya yönelik davranışlar sergileyebildiği de literatürde tartışılan konular arasında yer almaktadır (Leuz vd., 2008; Marosi ve Massoud, 2007).

Bu noktada bağımsız denetimin rekabet ortamındaki etkilerinin, yalnızca firmaların kendi iç işleyişleri üzerinden değil, faaliyet gösterdikleri rekabet koşulları dikkate alınarak ele alınması gerekmektedir. Özellikle denetim ve raporlama yükümlülüklerinin tüm firmalara aynı şekilde uygulanmadığı ortamlarda, bu yükümlülüklere tabi olan işletmeler ile olmayanlar arasındaki maliyet farkları daha belirgin hâle gelmektedir. Kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu rekabet ortamları ise bu farklılıkların en açık biçimde gözlemlendiği alanlardan biridir.

Kayıt dışı ekonomi literatürü, sanayileşme ve modernleşme süreçlerine rağmen kayıt dışı faaliyetlerin çağdaş ekonomilerde varlığını sürdürdüğünü ve bu olgunun yalnızca gelişmekte olan ülkelerle sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır (Horodnic vd., 2022; Williams ve Horodnic, 2016). Kayıt dışı ve kayıtlı faaliyetler arasındaki sınırların çoğu zaman net olmaması, kayıt dışılığın katı bir ikili yapıdan ziyade, uyum ve uyumsuzluk düzeyleri boyunca ele alınması gereken dereceli bir olgu olduğunu göstermektedir (Williams ve Martinez, 2014). Bu bağlamda Portes vd. (1989) kayıt dışı çalışmayı ileri kapitalizmin yapısal bir unsuru olarak değerlendirmekte ve kayıt dışılığın geçici bir sapma olmaktan ziyade ekonomik sistemin içsel bir parçası olduğunu vurgulamaktadır.

Denetim ve raporlama yükümlülüklerine tabi olan firmalar bu tür düzenleyici gereklilikleri yerine getirirken, kayıt dışı faaliyet gösteren işletmeler aynı yükümlülüklere tabi olmadıklarından bu maliyetleri üstlenmemektedir. Bu asimetri, özellikle kayıt dışı aktörlerle doğrudan rekabet eden kayıtlı firmalar açısından görece bir maliyet dezavantajı yaratmakta ve haksız rekabet baskısı algısının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Nitekim literatür, kayıt dışı rakiplerle rekabet etmek zorunda kalan kayıtlı işletmelerin üretim, istihdam, verimlilik, ürün kalitesi, inovasyon, Ar-Ge faaliyetleri ve finansmana erişim gibi alanlarda önemli baskılarla karşılaştığını göstermektedir (Amin, 2021, 2025; Amin ve Okou, 2020; Avenyo vd., 2021; Banerjee ve Duflo, 2014; Brancati vd., 2022; Distinguin vd., 2016; Mendi ve Mudida, 2018; Roza ve Winkler, 2021).

Literatürde kayıt dışı ekonominin büyüklüğü genellikle çıktı temelli, istihdam temelli ve algıya dayalı göstergeler kullanılarak ölçülmektedir. Çıktı ve istihdam temelli ölçümler kayıt dışı faaliyetlerin ekonomik büyüklüğünü

dolaylı biçimde tahmin ederken, algıya dayalı ölçümler işletmelerin faaliyet gösterdikleri iş ortamına ilişkin değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Firma anketlerine dayalı algı göstergeleri, kayıt dışı ekonominin işletmeler üzerindeki etkilerini ve rekabet ortamına ilişkin deneyimlerini ortaya koymada önemli bilgiler sağlamaktadır (Elgin vd., 2021).

Bu çerçevede, kayıt dışı ekonominin etkilerinin yalnızca nesnel göstergeler üzerinden değil, aynı zamanda ekonomik aktörlerin bu faaliyetlerin yaygınlığına ilişkin algıları üzerinden de değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Algıya dayalı göstergeler, işletmelerin kayıt dışı rakiplerle karşılaşma düzeyini ve bu durumu ne ölçüde önemli bir faaliyet kısıtı olarak gördüklerini yansıtmaktadır (Elgin vd., 2021). Bu yönüyle kayıt dışı rekabet algısı, kayıt dışı ekonominin işletmeler üzerindeki etkilerini anlamada nesnel göstergeleri tamamlayan bir çerçeve sunmaktadır.

3. VERİ VE YÖNTEM

Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerin kayıt dışı rekabet algıları ile bağımsız denetim arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışma, bağımsız denetimin kayıt dışı rekabet algısı üzerindeki etkisini iki karşıt mekanizma üzerinden ele almaktadır: Bir yandan bağımsız denetim, işletmeleri daha yüksek raporlama ve düzenleyici uyum standartlarına bağlayarak uyum maliyetleri yoluyla kayıt dışı rakipler karşısında haksız rekabet baskısı algısını artırabilir. Diğer yandan denetim, işletmelerin kurumsal kapasitesini ve rekabet dayanıklılığını güçlendirerek kayıt dışı rekabeti algısal düzeyde zayıflatırabilir.

Bu teorik çerçeve doğrultusunda aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

H1: Bağımsız denetim hizmeti alan firmalar ile almayan firmalar arasında, kayıt dışı rakiplerin yarattığı rekabet baskısının algılanma düzeyi açısından anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

3.1. Veri ve Örneklem

Çalışmada Dünya Bankası İşletme Anketleri (World Bank Enterprise Surveys-WBES) verileri kullanılmış ve kayıt dışı rekabet algısının sıralı yapısına uygun ekonometrik yöntemler uygulanmıştır. WBES kapsamında 2024 yılında Türkiye için üretilen Türkiye İşletme Anketleri veri setinden yararlanılmıştır. Veri seti, işletmelerin rekabet koşulları, düzenleyici yükler ve kayıt dışı ekonomi algılarına ilişkin hem algıya dayalı hem de nicel göstergeler içermektedir.

İşletme anketi, sektör, işletme büyüklüğü ve coğrafi bölge kriterlerine dayalı tabakalı örnekleme yöntemi ile uygulanmış olup, kapsamında imalat, hizmet, perakende, inşaat ve turizm gibi farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. Türkiye İşletme Anketleri veri setinde toplam 1.416 işletmeye ilişkin ham gözlem bulunmaktadır. Ana pazar ve bağımsız denetim değişkenleri açısından eksiksiz gözlemlere sahip 1.389 işletme Tablo 3'te sunulmuştur. Bununla birlikte regresyon analizlerinde kullanılan bazı değişkenlerde eksik gözlemler bulunması nedeniyle analizlerde yalnızca ilgili değişkenler açısından eksiksiz gözlemlere sahip 1.299 işletmeden oluşan nihai örneklem kullanılmıştır. Bu örnekleme yer alan firmaların sektörel dağılımı aşağıdaki tabloda (Tablo 2) gösterildiği gibidir:

Tablo 2: Örnekleme Yer Alan Firmaların Sektörel Dağılımı

Sektör	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif (%)
Gıda	127	9,78	9,78
Tekstil	133	10,24	20,02
Hazır Giyim	112	8,62	28,64
Metal Ürünleri	120	9,24	37,88
Diğer İmalat	152	11,70	49,58
Oteller	117	9,01	58,58
Perakende	139	10,70	69,28
İnşaat	155	11,93	81,22
Ulaştırma	116	8,93	90,15
Diğer Hizmetler	128	9,85	100,00
Toplam	1.299	100,00	

Kaynak: World Bank (2026).

Örnekleme firmaların faaliyet gösterdikleri ana pazar kapsamı ve bağımsız denetim durumuna göre dağılımları ise Tablo 3'te sunulmaktadır:

Tablo 3: Firmaların Ana Pazarı ve Bağımsız Denetim Durumu

Ana Pazar	Denetim Var	Denetim Yok	Toplam
Yerel	228 (20.7%)	876 (79.3%)	1,104
Ulusal	78 (40.2%)	116 (59.8%)	194
Uluslararası	58 (63.7%)	33 (36.3%)	91
Toplam	364 (26.2%)	1,025 (73.8%)	1,389

Kaynak: World Bank (2026).

Tablo 3 incelendiğinde, firmaların büyük bölümünün yerel pazarda faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte bağımsız denetim hizmetinden yararlanma oranlarının pazar kapsamına göre farklılaştığı dikkat çekmektedir. Yerel pazarda faaliyet gösteren firmalarda bağımsız denetim oranı görece düşük düzeyde iken, ulusal ve özellikle uluslararası pazarlarda faaliyet gösteren işletmelerde bu oranın belirgin biçimde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, daha geniş pazarlarda faaliyet gösteren firmaların kurumsal yapı, finansal raporlama ve paydaş beklentileri açısından bağımsız denetime daha fazla başvurduklarına işaret etmektedir.

3.2. Değişkenlerin Tanımı

Çalışmanın temel bağımlı değişkeni, işletmelerin kayıt dışı faaliyet gösteren rakiplerin yarattığı rekabeti ne ölçüde bir faaliyet engeli olarak algıladıklarını ölçen kayıt dışı rekabet algısı (INF_OBS) değişkenidir. Bu değişken, Dünya Bankası İşletme Anketleri kapsamında işletmelere yöneltilen ve kayıt dışı işletmelerle rekabetin işletme faaliyetleri açısından bir engel oluşturup oluşturmadığını sorgulayan soruya verilen yanıtlar temelinde oluşturulmuştur. Değişken, "engel değil" ile "çok ciddi engel" arasında sıralı (ordinal) bir yapıya sahiptir.

Temel bağımsız değişken, işletmenin son mali yılda finansal tablolarının bağımsız denetimden geçip geçmediğini gösteren bağımsız denetim (AUDIT) değişkenidir. Bu değişken, bağımsız denetimin işletmeler açısından daha yüksek raporlama ve düzenleyici uyum yükümlülüklerini temsil eden kurumsal bir mekanizma olduğu varsayımıyla modele dâhil edilmiştir.

Analizlerde, kayıt dışı rekabet algısını etkileyebileceği öngörülen çeşitli işletme özellikleri kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda işletmenin kuruluşundan itibaren faaliyet süresini gösteren firma yaşı (FIRM_AGE), işletme ölçeğini temsilen toplam yıllık satışların doğal logaritmasıyla ölçülen firma büyüklüğü (FIRM_SIZE), işletmenin ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği pazarı ifade eden pazar yapısı (MARKET) ve sektörel farklılıkları kontrol etmek amacıyla sektör sabitleri (SECTOR) modele dâhil edilmiştir.

Tüm değişkenlerin tanımları, ölçüm biçimleri ve anket kodları Tablo 4'te özetlenmektedir.

Tablo 4: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Tanımları ve Ölçüm Yöntemleri

Kısaltma	Değişken Adı	Açıklama	Ölçek	Survey Kodu
INF_OBS	Kayıt Dışı Rekabet Algısı	Kayıt dışı işletmelerin rekabetinin işletme için ne ölçüde engel oluşturduğunu gösterir	Sıralı (0-4)	E30
AUDIT	Bağımsız Denetim	İşletmenin bağımsız denetimden geçip geçmediğini gösterir	İkili (1=Evet, 2=Hayır)	K21
FIRM_AGE	Firma Yaşı	İşletmenin kuruluş yılından itibaren faaliyet süresi	Sürekli	B5
FIRM_SIZE	Firma Büyüklüğü	Toplam yıllık satışların doğal logaritması	Sürekli (log)	D2
MARKET	Pazar Yapısı	İşletmenin ana faaliyet pazarı	Kategorik	E1
SECTOR	Sektör	İşletmenin faaliyet gösterdiği ana sektör	Kategorik	A4A

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3. Yöntem ve Model Spesifikasyonu

Bağımlı değişkenin sıralı (ordinal) yapısı nedeniyle, analizlerde sıralı lojistik regresyon (ordered logit) modeli kullanılmıştır. Ordered logit modeli, bağımlı değişken kategorileri arasındaki sıralamayı dikkate alarak, açıklayıcı değişkenlerin işletmelerin daha yüksek düzeyde kayıt dışı rekabet engeli algılaması olasılığı üzerindeki etkisini tahmin etmeye olanak sağlamaktadır.

Temel model aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$INF_OBS_i^* = \beta_0 + \beta_1 AUDIT_i + \beta_2 FIRM_AGE_i + \beta_3 FIRM_SIZE_i + \beta_4 MARKET_i + \beta_5 SECTOR_i + \varepsilon_i$$

Burada , gözlemlenemeyen gizli kayıt dışı rekabet algısını temsil etmektedir. Bu gizli değişken, belirli eşik değerleri aracılığıyla gözlemlenen sıralı bağımlı değişken kategorilerine dönüşmektedir.

Tüm modeller maksimum olabilirlik (maximum likelihood) yöntemiyle tahmin edilmiştir. Olası heteroskedastisite ve model spesifikasyon hatalarına karşı, analizlerde robust (dayanıklı) standart hatalar kullanılmıştır. Model tahminleri Stata yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.4. Ek Analizler ve Model Karşılaştırmaları

Ana bulguların sağlamlığını test etmek amacıyla, sektörel farklılıkları kontrol eden alternatif modeller tahmin edilmiştir. Bu kapsamda sektör sabitlerinin modele eklenmesiyle elde edilen sonuçlar, temel modelle

karşılaştırılmış ve katsayı işaretleri ile istatistiksel anlamlılıkların büyük ölçüde korunduğu görülmüştür.

Ayrıca, alternatif model spesifikasyonları arasında karşılaştırma yapmak amacıyla olasılık oranı testi (Likelihood Ratio Test) uygulanmıştır. Bu test sonuçları, genişletilmiş modellerin temel modele kıyasla istatistiksel olarak anlamlı bir katkı sunduğunu göstermektedir.

4. ANALİZ VE BULGULAR

Tanımlayıcı istatistikler, işletmelerin kayıt dışı rekabeti algılama düzeylerinin genel olarak düşük-orta seviyede olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, değişkenin tüm ölçek boyunca dağılım sergilemesi, işletmeler arasında kayıt dışı rekabet algısının önemli ölçüde farklılaştığına işaret etmektedir.

Bağımsız denetim bulguları, örneklemdaki işletmelerin önemli bir kısmının bağımsız denetimden geçmediğini ortaya koymaktadır. Ortalama firma yaşı ve firma büyüklüğüne ilişkin göstergeler ise örneklemin yapısal açıdan heterojen bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Tanımlayıcı istatistiklere ilişkin sonuçlar Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Std. Sapma	Min	Maks
INF_OBS	1407	1.116	1.320	0	4
AUDIT	1397	1.739	0.439	1	2
FIRM_AGE	1407	17.821	12.753	0	87
FIRM_SIZE	1336	17.309	1.848	12.612	23.500
MARKET	1408	-	-	-	-

Değişkenler arasındaki Spearman korelasyonları, kayıt dışı rekabet algısı ile bağımsız denetim arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu bulgu, bağımsız denetimden geçen işletmelerin kayıt dışı rekabeti daha düşük düzeyde bir engel olarak algılama eğiliminde olduğunu ima etmektedir. Ancak korelasyon analizi nedensel bir ilişkiye işaret etmediğinden, bu sonuçların çok değişkenli modellerle test edilmesi gerekmektedir.

Firma büyüklüğü ile kayıt dışı rekabet algısı arasındaki negatif ve anlamlı ilişki, daha büyük ölçekli işletmelerin kayıt dışı rakiplerden kaynaklanan rekabet baskısını görece daha düşük algıladığını göstermektedir. Buna karşılık, firma yaşı ile kayıt dışı rekabet algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Genel olarak korelasyon sonuçları, bağımsız denetim ve firma ölçeğinin kayıt dışı rekabet algısıyla ilişkili olabileceğine işaret etmekte; bu ilişkilerin çok değişkenli analizlerle daha ayrıntılı biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Değişkenler arasındaki Spearman korelasyonlarına ilişkin sonuçlar Tablo 6'te raporlanmaktadır.

Tablo 6: Spearman Korelasyon Matrisi

Değişkenler	INF_OBS	AUDIT	FIRM_AGE	FIRM_SIZE
INF_OBS	1.000			
AUDIT	-0.596***	1.000		
FIRM_AGE	-0.024	-0.026	1.000	
FIRM_SIZE	-0.139***	0.178***	0.340***	1.000

Korelasyonlar Spearman rho katsayılarıdır. *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.10$.

Çok değişkenli analiz sonuçları, bağımsız denetim ile işletmelerin kayıt dışı rekabet algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Ordered logit tahminlerine göre, bağımsız denetimden geçen işletmelerin daha yüksek düzeyde kayıt dışı rekabet engeli algılama olasılıkları, denetimden geçmeyen işletmelere kıyasla daha düşüktür. Bu bulgu, temel modelde istatistiksel olarak anlamlı olup, sektör sabitlerinin modele dâhil edildiği alternatif modelde de korunmaktadır.

Firma büyüklüğü değişkeni her iki modelde de negatif ve yüksek düzeyde anlamlı bir katsayıya sahiptir. Bu sonuç, daha büyük ölçekli işletmelerin kayıt dışı rakiplerden kaynaklanan rekabet baskısını daha düşük algıladığını göstermektedir. Buna karşılık firma yaşı değişkeninin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı değildir; bu durum, işletmenin faaliyet süresinin kayıt dışı rekabet algısını belirlemede tek başına ayırt edici bir unsur olmadığını düşündürmektedir.

Pazar yapısına ilişkin bulgular, yerel pazara kıyasla ulusal ve uluslararası pazarlarda faaliyet gösteren işletmelerin kayıt dışı rekabeti daha yüksek düzeyde bir engel olarak algıladığını ortaya koymaktadır. Bu etki, her iki modelde de istatistiksel olarak anlamlıdır. Sektör sabitlerinin eklenmesi, modelin açıklayıcılığını artırmakla birlikte, temel değişkenlere ilişkin katsayıların işaret ve anlamlılıklarını değiştirmemektedir.

Genel olarak bulgular, bağımsız denetimin kayıt dışı rekabet algısıyla anlamlı biçimde ilişkili olduğunu göstermekte; ancak ilişkinin yönünün, hipotezde öngörülenin tersine işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, bağımsız denetimin uyum maliyetleri aracılığıyla kayıt dışı rekabet algısını artırdığı yönündeki beklentinin, örneklem bağlamında desteklenmediğini göstermektedir. Değişkenlere ilişkin ordered logit model tahmin sonuçları Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7: Bağımsız Denetim ve Kayıt Dışı Rekabet Algısı (Ordered Logit)

Değişkenler	(1) Temel Model	(2) Sektör Sabitleri
AUDIT	-0.215* (0.124)	-0.236* (0.128)
FIRM_AGE	0.002 (0.004)	0.004 (0.004)
FIRM_SIZE	-0.209*** (0.031)	-0.209*** (0.030)
MARKET: Ulusal	0.932*** (0.150)	0.963*** (0.142)
MARKET: Uluslararası	0.977*** (0.219)	1.029*** (0.197)
Sektör Sabitleri	Hayır	Evet
Gözlem Sayısı	1299	1299
Pseudo R ²	0.0257	0.0318

Bağımlı değişken INF_OBS sıralı (ordered) yapıdadır. Modeller ordered logit yöntemiyle tahmin edilmiştir. Parantez içinde robust standart hatalar raporlanmıştır. Yerel pazar ve gıda sektörü referans kategorileridir. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.10.

Ek analizler, rekabet yoğunluğunun modele dâhil edilmesi durumunda da temel bulguların tutarlılığını koruduğunu göstermektedir. Sağlık analizine ilişkin sonuçlar Tablo 8’de raporlanmaktadır. Bu analizlerin amacı, değişkenlerin etki yönü ve istatistiksel anlamlılıklarının farklı model kurulumları altında devam edip etmediğini değerlendirmek olduğundan, katsayıların mutlak büyüklüklerinden ziyade işaretleri ve anlamlılık düzeyleri raporlanmıştır.

Tablo 8: Sağlık Analizi: Rekabet Yoğunluğu

Değişken	Katsayı
AUDIT	Negatif, anlamlı
FIRM_SIZE	Negatif, anlamlı
Rekabet Yoğunluğu (ln_competitors)	Pozitif, anlamlı
Gözlem Sayısı	215

Bu çerçevede, rekabet yoğunluğu değişkeninin pozitif ve anlamlı olması, daha yoğun rekabet ortamlarında faaliyet gösteren işletmelerin kayıt dışı rekabeti daha yüksek düzeyde bir engel olarak algıladığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, bağımsız denetim değişkeninin negatif ve anlamlı katsayısını koruması, denetim ile kayıt dışı rekabet algısı arasındaki ilişkinin farklı spesifikasyonlar altında da geçerliliğini sürdürdüğünü göstermektedir. Firma büyüklüğüne ilişkin bulguların ana analizle tutarlı olması da sonuçların örneklem veya model tercihine özgü olmadığını desteklemektedir. Bununla birlikte, sınırlı gözlem sayısı nedeniyle bu sonuçlar ana analiz bulgularını tamamlayıcı bir sağlık kontrolü olarak değerlendirilmelidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Türkiye’de faaliyet gösteren işletmeler örneğinde bağımsız denetim ile kayıt dışı rekabet algısı arasındaki ilişkiyi inceleyerek, kayıt dışı ekonomi literatüründe görece daha az ele alınan algıya dayalı bir boyuta odaklanmaktadır. Dünya Bankası Enterprise Surveys verileri kullanılarak gerçekleştirilen analizler, bağımsız denetim ile işletmelerin kayıt dışı rakiplerden kaynaklanan rekabet baskısını algılama biçimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular, bağımsız denetimden geçen işletmelerin kayıt dışı rekabeti daha düşük düzeyde bir faaliyet engeli olarak algılama eğiliminde olduklarına işaret etmektedir. Bu sonuç, bağımsız denetimin uyum maliyetleri yoluyla kayıt dışı rekabet algısını artıracak yönündeki beklentinin, bu örneklem bağlamında desteklenmediğini göstermektedir. Buna karşılık bulgular, denetimin işletmelerin kurumsal işleyişini ve yönetsel kapasitesini güçlendiren yönlerinin, kayıt dışı rekabet algısını sınırlayıcı bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Bu çerçevede bağımsız denetimin, rekabet ortamındaki etkilerinin tek yönlü bir mekanizma üzerinden değil, birden fazla kanal aracılığıyla şekillendiği söylenebilir.

Çalışmada ayrıca firma büyüklüğünün kayıt dışı rekabet algısı ile anlamlı biçimde ilişkili olduğu, daha büyük ölçekli işletmelerin kayıt dışı rakiplerden kaynaklanan rekabet baskısını görece daha düşük algıladığı görülmektedir. Buna karşılık firma yaşının kayıt dışı rekabet algısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmaması, işletmenin faaliyet süresinin tek başına bu algıyı belirlemede ayırt edici bir unsur olmayabileceğine işaret etmektedir.

Pazar yapısına ilişkin bulgular ise, yerel pazara kıyasla ulusal ve uluslararası pazarlarda faaliyet gösteren işletmelerin kayıt dışı rekabeti daha güçlü bir engel olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu durum, kayıt dışı rekabet algısının faaliyet gösterilen pazarın kapsamı ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte örnekte yerel pazarda faaliyet gösteren firmaların ağırlıkta olması ve bu firmalarda bağımsız denetim oranının görece düşük olması, sonuçların yorumlanmasında dikkate alınması gereken bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Bu bulgular, kayıt dışı ekonomi literatürüne sınırlı ancak tamamlayıcı bir katkı sunmaktadır. Çalışma, kayıt dışı rekabetin etkilerini firma performansı gibi nesnel göstergeler yerine işletmelerin algıları üzerinden ele alarak, kayıt dışı ekonominin firmalar üzerindeki etkilerinin çok boyutlu bir perspektifle değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca bağımsız denetimi, kayıt dışı rekabet algısıyla ilişkili olabilecek kurumsal bir unsur olarak ele alarak, denetimin rekabet ortamındaki rolüne ilişkin mevcut tartışmaları destekleyici bulgular sunmaktadır.

Politika açısından değerlendirildiğinde, bulgular bağımsız denetimin yalnızca düzenleyici bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda kayıtlı işletmelerin rekabet ortamını algılama biçimleriyle ilişkili bir unsur olarak ele alınabileceğine işaret etmektedir. Bu çerçevede bağımsız denetimin yaygınlaştırılmasına yönelik politikaların, kayıt dışı ekonomiyle mücadeleye yönelik daha geniş politika setleri içerisinde tamamlayıcı bir araç olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bununla birlikte, denetim yükümlülüklerinin özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerindeki potansiyel maliyet etkilerinin dikkate alınması gerektiği de göz ardı edilmemelidir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Analizlerin kesitsel verilere dayanması, elde edilen bulguların nedensel ilişkilerden ziyade istatistiksel birliktelikler olarak yorumlanmasını gerektirmektedir. Ayrıca kayıt dışı rekabet algısı öznel bir ölçüm olup, işletmelerin algılarının zaman içinde ve farklı kurumsal bağlamlarda değişebileceği unutulmamalıdır. Gelecek çalışmalar, panel veri kullanımı, farklı ülke örneklemi veya alternatif algı göstergeleri aracılığıyla bağımsız denetim ile kayıt dışı rekabet algısı arasındaki ilişkinin farklı bağlamlarda nasıl şekillendiğini daha ayrıntılı biçimde inceleyebilir.

KAYNAKÇA

- Abdel-Khalik, A. R. (1993). Why Do Private Companies Demand Auditing? A Case for Organizational Loss of Control. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 8(1), 31-52. <https://doi.org/10.1177/0148558X9300800103>
- Ahmed, A. S., McAnally, M. L., Rasmussen, S. ve Weaver, C. D. (2010). How costly is the Sarbanes Oxley Act? Evidence on the effects of the Act on corporate profitability. *Journal of Corporate Finance*, 16(3), 352-369. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2009.11.003>
- Allee, K. D. ve Yohn, T. L. (2009). The Demand for Financial Statements in an Unregulated Environment: An Examination of the Production and Use of Financial Statements by Privately Held Small Businesses. *The Accounting Review*, 84(1), 1-25. <https://doi.org/10.2308/accr.2009.84.1.1>
- Amin, M. (2021). Does competition from informal firms hurt job creation by formal firms. Evidence using firm-level survey data. *World Bank Policy Research Working Paper*, 9515. <https://espanol.enterprisesurveys.org/content/dam/enterprisesurveys/documents/research-1/Does%20Competition%20from%20Informal%20Firms.pdf>
- Amin, M. (2025). How does competition from informal firms impact research and development by formal manufacturing small and medium enterprises in the developing and emerging economies? *Kyklos*, 78(1), 45-73. <https://doi.org/10.1111/kykl.12410>
- Amin, M. ve Okou, C. (2020). Casting a shadow: Productivity of formal firms and informality. *Review of Development Economics*, 24(4), 1610-1630. <https://doi.org/10.1111/rode.12697>
- Avenyo, E. K., Konte, M. ve Mohnen, P. (2021). Product innovation and informal market competition in sub-Saharan Africa. *Journal of Evolutionary Economics*, 31(2), 605-637. <https://doi.org/10.1007/s00191-020-00688-2>
- Bakarich, K. ve Kerr, J. N. (2016). Compliance Costs and Book-Tax Conformity: Evidence from Audit Fees and Audit Quality (SSRN Scholarly Paper No. 2761107). *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2761107>
- Banerjee, A. V. ve Duflo, E. (2014). Do Firms Want to Borrow More? Testing Credit Constraints Using a Directed Lending Program. *The Review of Economic Studies*, 81(2), 572-607. <https://doi.org/10.1093/restud/rdt046>
- Blackwell, D. W., Noland, T. R. ve Winters, D. B. (1998). The Value of Auditor Assurance: Evidence from Loan Pricing. *Journal of Accounting Research*, 36(1), 57-70. <https://doi.org/10.2307/2491320>

- Brancati, E., Di Maio, M. ve Rahman, A. (2022). Jobs, Access to Credit, and Informality in MENA Countries. World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099448305102214617/pdf/IDU0204b4d560c92004724082180c5bb43f94d6b.pdf>
- Chow, C. W. (1982). The Demand for External Auditing: Size, Debt and Ownership Influences. *The Accounting Review*, 57(2), 272-291.
- Distinguin, I., Rugemintwari, C. ve Tacneng, R. (2016). Can Informal Firms Hurt Registered SMEs' Access to Credit? *World Development*, 84, 18-40. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.04.006>
- Elgin, C., Kose, M. A., Ohnsorge, F. ve Yu, S. (2021, Eylül 3). Understanding informality [Working Paper]. Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3916568>
- Elgin, C. ve Sezgin, M. B. (2017). Sectoral Estimates of Informality: A New Method and Application for the Turkish Economy. *The Developing Economies*, 55(4), 261-289. <https://doi.org/10.1111/deve.12151>
- Horodnic, I. A., Ciobanu, C. I., Zait, A. ve Williams, C. C. (2022). Who Purchases From the Informal Economy and Why? *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.940076>
- ILO (Ed.). (2018). Women and men in the informal economy: A statistical picture (Third edition). International Labour Office.
- ILO. (2024). Global employment trends for youth 2024: Decent work, brighter futures ([1st ed.]). International Labour Organization. <https://doi.org/10.54394/ZUUI5430>
- İnan, M. (2010). Türkiye'de kazanç vergisinden gelir ve kurumlar vergisine geçiş süreci: 1946-1960 dönemi. *Maliye Dergisi*, (158), 349-364.
- Leuz, C., Triantis, A. ve Yue Wang, T. (2008). Why do firms go dark? Causes and economic consequences of voluntary SEC deregistrations. *Journal of Accounting and Economics, Economic Consequences of Alternative Accounting Standards and Regulation*, 45(2), 181-208. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2008.01.001>
- Marosi, A. ve Massoud, N. (2007). Why Do Firms Go Dark? *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 42(2), 421-442. <https://doi.org/10.1017/S0022109000003331>
- Mendi, P. ve Mudida, R. (2018). The effect on innovation of beginning informal: Empirical evidence from Kenya. *Technological Forecasting and Social Change*, 131, 326-335. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.06.002>
- Minnis, M. (2011). The Value of Financial Statement Verification in Debt Financing: Evidence from Private U.S. Firms. *Journal of Accounting Research*, 49(2), 457-506. <https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2011.00411.x>
- MohammadRezaei, F., Faraji, O., Rezaee, Z., Gholami-Jamkarani, R. ve Yari, M. (2024). Substantive or symbolic compliance with regulation, audit fees and audit quality. *International Journal of Disclosure and Governance*, 21(1), 32-51. <https://doi.org/10.1057/s41310-023-00178-4>

- OECD. (2023). *Informality and Globalisation: In Search of a New Social Contract*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/c945c24f-en>
- Ömür, Ö. M. (2022). Türkiye’de Vergi Yükü ve Ekonomik Faaliyet Türleri İlişkisi: Panel Veri Analizi ile Bölgelerarası Karşılaştırma. *Sayıştay Dergisi*, 32(123), 141-172. <https://doi.org/10.52836/sayistay.1068441>
- Portes, A., Castells, M. ve Benton, L. A. (1989). The informal economy: Studies in advanced and less developed countries. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1130282271126891776>
- Rozo, S. V. ve Winkler, H. (2021). Is Informality Good for Business?: The Impacts of Inflows of Internally Displaced Persons on Formal Firms. *Journal of Human Resources*, 56(4), 1141-1186. <https://doi.org/10.3368/jhr.56.4.1018-9794R2>
- Sarıllı, M. A. (2002). Türkiye’de kayıt dışı ekonominin boyutları, nedenleri, etkileri ve alınması gereken tedbirler. *Bankacılar Dergisi*, 41, 32-50.
- Savaşan, F. (2003). Modeling the underground economy in Turkey: Randomized response and MIMIC models. *The Journal of Economics*, 29(1), 49-76.
- Schneider, F. ve Buehn, A. (2012). Shadow Economies in highly developed OECD countries: What are the driving forces? *Economics Working Papers*, Article 2013-17. https://ideas.repec.org//p/jku/econwp/2013_17.html
- Small, K., Ionici, O. ve Zhu, H. (2007). Size Does Matter: An Examination of the Economic Impact of Sarbanes-Oxley. *Review of Business*, 27(3), 47-55. (26134261).
- Vlachos, V. (2024). The effect of informal competition on the performance of formal firms: A systematic review of the literature. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 44(11-12), 941-954. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-10-2023-0243>
- Williams, C. C. ve Horodnic, I. A. (2016). An institutional theory of the informal economy: Some lessons from the United Kingdom. *International Journal of Social Economics*, 43(7), 722-738. <https://doi.org/10.1108/IJSE-12-2014-0256>
- Williams, C. C. ve Martinez, A. (2014). Do small business start-ups test-trade in the informal economy? Evidence from a UK survey. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 22(1), 1-16. <https://doi.org/10.1504/IJESB.2014.062127>
- World Bank. (2019). *The Changing Nature of Work*. World Bank Publications. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1328-3>
- World Bank. (2026). *World Bank Enterprise Surveys Methodology*. Enterprise Surveys. <https://www.enterprisesurveys.org/en/methodology>
- Xu, H. (2025). Regulatory intensity and audit fees. *International Journal of Auditing*, 29(1), 92-110. <https://doi.org/10.1111/ijau.12362>
- Yurdakul, F. ve Sarı, Z. (2023). Kayıt Dışı Ekonomi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *The Journal of Academic Social Science*, 144(144), 77-103. <https://doi.org/10.29228/ASOS.71105>

PERCEPTION OF INFORMAL COMPETITION AND AUDITING: EVIDENCE FROM TÜRKİYE

Serhat ŞAMİL

EXTENDED ABSTRACT

This study investigates the relationship between auditing and firms' perceptions of informal competition using a sample of businesses operating in Türkiye. Research on the informal economy has long emphasized its consequences for measurable firm outcomes such as productivity, employment, innovation, and access to finance. While this line of inquiry has generated important insights, it has paid comparatively less attention to how firms themselves perceive competition from informal actors. Yet firms' perceptions of their competitive environment matter. How managers interpret competitive pressures influences strategic decisions, investment behavior, and the way firms position themselves in the market. By focusing on perceived informal competition, this study adopts a perspective that complements existing performance-based approaches to informality.

The central question of the study is whether auditing is systematically associated with how firms perceive competition from informal rivals. Auditing occupies a distinctive position within the institutional environment of firms. It is commonly viewed as a regulatory requirement that imposes additional reporting and compliance obligations. From this standpoint, audited firms might be expected to feel more exposed to unfair competition, as informal firms can operate without bearing similar costs. At the same time, auditing is not merely a compliance exercise. The audit process can strengthen internal controls, improve the quality of financial information, and enhance managerial discipline. These organizational benefits may, in turn, affect how firms interpret and respond to competitive pressures. Taken together, these considerations suggest that the link between auditing and perceived informal competition is not straightforward and requires empirical examination.

To address this issue, the study draws on firm-level data from the 2024 World Bank Enterprise Surveys for Türkiye. The dataset covers firms from a wide range of sectors and provides detailed information on business environment constraints, firm characteristics, and regulatory practices. Perceived informal

competition is captured through an ordinal indicator reflecting the extent to which firms consider competition from informal enterprises to be an obstacle to their operations. This perception-based measure allows the analysis to move beyond objective indicators and focus on how firms experience informality in practice. Given the ordered nature of the dependent variable, the empirical analysis employs ordered logistic regression models. Auditing is included as a binary explanatory variable indicating whether a firm's financial statements were audited in the most recent fiscal year. The models also account for firm age, firm size, market scope, and sectoral differences.

The results reveal a clear and statistically significant association between auditing and perceived informal competition. Firms that undergo auditing are less likely to view informal competition as a severe obstacle compared to firms that are not audited. This finding runs counter to the expectation that the compliance costs associated with auditing necessarily heighten perceptions of unfair competition. Instead, the evidence points toward a different interpretation: the organizational and institutional benefits linked to auditing appear to play a more prominent role in shaping firms' competitive perceptions. Audited firms may be better equipped to manage competitive pressures, not because informal competition is objectively weaker, but because their internal structures and managerial processes enable them to cope with such pressures more effectively.

Additional results highlight the role of firm characteristics in shaping perceptions of informal competition. Firm size is negatively associated with perceived informal competition, indicating that larger firms tend to view informal rivals as less problematic. This pattern may reflect greater access to resources, stronger market positions, or higher adaptive capacity among larger firms. In contrast, firm age does not exhibit a significant relationship with perceived informal competition, suggesting that experience alone does not determine how firms assess informal rivals. Market scope, however, emerges as an important factor. Firms operating in national and international markets are more likely to perceive informal competition as a serious constraint than those focused primarily on local markets, pointing to the influence of broader market exposure and competitive intensity.

By emphasizing firms' perceptions rather than objective performance outcomes, this study offers an original contribution to the literature on the

informal economy. It demonstrates that perception-based indicators provide valuable insights into how informality affects formal firms. Moreover, by examining auditing as an institutional factor linked to perceived informal competition, the study extends discussions of auditing beyond its conventional role in financial reporting and regulatory compliance. The findings suggest that auditing should not be viewed solely as a regulatory burden, but also as a mechanism associated with firms' capacity to interpret and manage their competitive environment. From a policy perspective, the results indicate that promoting auditing may complement broader efforts to address informality, provided that the potential cost implications for smaller firms are taken into account.